

Lina Sandell – barnatrons poet

apr042013

Skrivet av Thomas Notini

[Porträtt](#)

Skön är naturen, stor dess Herre är,

*Som lif och näring åt hvar ört beskär.
Från eken, som sin krona stolt upphöjer
Och med sin skugga trötta vandraren förnöjer,
Till minsta blomma, som i dalen står,
I allting samma visa ordning rår!*

Så skriver den tolvåriga Karolina Sandell på en av sidorna i en tjock anteckningsbok, som har en inpräntad titel på främre pärmen: *Barndoms Försök af Karolina Sandell 1845*. Miljön är Fröderyds prästgård i Småland, där hennes far Jonas Sandell är kyrkoherde och kontraktsprost.

Karolina – eller *Lina*, som hon livet ut kom att kalla sig – var ett barn av 1800-talets pietistiska väckelse. Det var i 1700-talets herrnhutism och hos Nikolaus Ludwig von Zinzendorf som prosten Sandell hämtade sina andliga förebilder, som teolog, själasörjare och förkunnare. Men Lina Sandells hem var också genomsyrat av en humanistisk och allmänskulturell bildning av ett slag som visserligen inte var helt ovanligt i äldre tiders prästhem, men som inte alldeles självklart odlades i miljöer med pietistisk prägel, där en viss kulturfientlighet inte sällan fanns med i bilden. Prosten Sandell var mycket språkbegåvad och behärskade förutom de klassiska språken latin, grekiska och hebreiska ett flertal moderna språk – däribland även engelska, vilket var mycket ovanligt i Sverige vid den här tiden. Bokhyllorna i den Fröderydska prästgården var fyllda med bl.a. den stora klassiska litteraturen, både den skandinaviska och den allmänna europeiska. Historia och konst hörde också till prosten Sandells levande intressen, liksom hembygdskunskap, samt botanik och annan naturvetenskap. Under sin studietid vid universitetet i Lund hade Jonas Sandell t.o.m. tjänstgjort som informator i diktaren, professorn i klassiska språk och sedermera Växjöbiskopen Esaias Tegnér's hem. Det förtroendet var nog ett gott betyg på kvalitén i den unge teologstudenten Jonas Sandells kunskaper. Tegnér hade säkerligen höga intellektuella fordringar på den han anställde som informator.

Till prosten Sandells nära vänner och kolleger hörde nykterhetspredikanten *Per Wieselgren*, som var domprost i Göteborg, och *Peter Fjellstedt*, den berömde bibelkommentatorn och grundaren av ett välkänt gymnasium i Uppsala för blivande präster, *Fjellstedtska Skolan*.

En varm och tillitsfull Kristustro, en bred humanistisk allmänbildning och en av romantiken präglad kärlek till Guds skapelse i naturen var det arv Lina Sandell förde med sig från sitt hem, och alla dessa tre faktorer skulle få avgörande betydelse för hennes liv och gärning.

Lina Sandell föddes i Fröderyds prästgård den 3 oktober 1832 som tredje dottern till kyrkoherden och prosten Jonas Sandell och hans hustru Fredrika, f. Engstrand. Hennes uppväxttid präglades av sjukdom och ohälsa, men som så ofta i äldre källor talas det också i Lina Sandells fall om sjukdom i ganska allmänna och vaga ordalag: som ”sjuklighet”, ”klen hälsa”, ”bröstitidande” och liknande. Vår

Lina Sandell, tecknat porträtt av Maria Röhl 1861.
Kgl. Biblioteket, Stockholm.

huvudsakliga källa till kunskap om Lina Sandells liv finns i hennes talrika brev och dagboksanteckningar. Vi vet således att hon var drabbad av återkommande infektionssjukdomar och att hennes skolgång helt och hållet ordnades genom att hennes far gav henne privatundervisning. Ett hörn i faderns arbetsrum inreddes som hennes studerkammare, och en mer kompetent privatlärare hade hon knappast kunnat få under de förhållanden som rådde i en landsbygdsförsamling i Sverige vid 1840-talets början.

Lina Sandell, foto 1870-talet.

I början av februari 1843 insjuknade hon ganska allvarligt och förblev sängliggande ända fram till pingsttiden i början av juni samma år. De läkare som konsulterades och de behandlingar som förskrevs tycks inte ha förmått hjälpa. Det förefaller som om hon drabbades av en lunginflammation med svåra komplikationer. Eller möjligen kan det rentav ha varit fråga om lungtuberkulos, tidens stora gissel och en sjukdom som två av hennes systrar senare skulle dö i, men i så fall fick hon en tuberkulos som spontanläkte på ett bristfälligt sätt, så att hon senare i livet drabbades av ideliga återkommande lunginflammationer och svårare infektioner i luftvägarna, som ständigt tärde på hennes kroppskrafter. När man tänker på hennes fysiska svaghet och jämför detta med den enorma arbetskapacitet hon utvecklade, kan man bara inse, att hon bars av en stor inre styrka.

Denna långa sjukdomsperiod slutade på ett märkligt sätt, som både hon själv och hennes far har beskrivit i dagböcker och brev. Det var söndag, och prosten Sandell och alla de andra i hushållet hade begett sig till kyrkan, där Sandell skulle predika. Endast en trotjänarinna samt den sängliggande Lina fanns kvar i prästgården. När kyrkklockorna ringde, tog Lina fram sin bibel och läste dagens evangelietext, Lukasevangeliet 8:40-56, om hur Jesus uppväcker synagogföreståndaren Jairus dotter. Lina Sandells första levnadstecknare Sigrid Storckenfeldt beskriver 1906, tre år efter Lina Sandells död, denna händelse så här:

”Tolf år – det var ju samma ålder som Lina – och hon var ju ock sjuk, och ingen hade kunnat bota henne. Jesus uppväckte den tolfåriga flickan, skulle han icke då också kunna återställa Lina från sin sjukdom? Han var ju lika mäktig nu som då och lika nära. Om hon än icke kunde se honom, kände hon honom dock denna stund så nära som aldrig förr. Hon knäppte sina händer och bad med hela sitt hjärtas allvar, att Jesus nu, just nu, skulle ’taga henne vid handen’, såsom han tog Jairi dotter, och säga sitt ’stå upp’ äfven till Lina.”

Efter att en stund ha varit djupt försjunken i bön bad Lina sedan trotjänarinnan att ta fram hennes kläder. Hon hade sedan hon insjuknade i början av året inte kunnat gå utan stöd och aldrig varit klädd i annat än sitt nattlinne. Men nu klädde hon sig egenhändigt i det ena plagget efter det andra och började sakta men säkert att gå runt i rummen i prästgården. Lina Sandell upplevde denna händelse som en helbräddagörelse genom tron och återkom ofta till den längre fram i livet.

Ju längre Lina Sandells ungdomstid framskred, desto närmare och tätare knöts hennes band till fadern, prosten Jonas Sandell. Det är ingen tvekan om att prosten Sandell tidigt insåg Linas ovanliga begåvning. Han understödde livfullt och engagerat hennes försök att skriva poesi, och han förstod också säkert vad som var Linas speciella kallelse: att med sin stilistiska förmåga förmedla det kristna budskapet till människor, på ett enkelt, innerligt och lättillgängligt sätt.

Och det skall väl här först som sist sägas: Lina Sandell blev aldrig en poet som nådde den litterära parnassens höjder – men det var aldrig heller någonsin hennes avsikt. Hon ställde sin diktning, sin litterära talang, helt i det kristna budskapets tjänst och såg sig livet ut som ett ödmjukt verktyg för spridandet av budskapet om *the amazing grace*, den oändliga nåden, sådan den kommer till uttryck i det kristna evangeliet. Att ett flertal av hennes sånger lever vidare som ständigt återkommande inslag i svensk

gudstjänsttradition visar oss, att hon nådde just dit hon ville. Psalmer som ”Tryggare kan ingen vara”, ”Bred dina vida vingar”, ”Jesus för världen givit sitt liv”, ”Jag kan icke räkna dem alla”, ”Blott en dag, ett ögonblick i sänder”, ”En liten stund med Jesus” m.fl., vittnar om att hon var en viktig del av den process som har beskrivits som ”att väckelsen sjöngs in i det svenska folkets hjärta”. Det var just det hon önskade med sitt livsverk, och hon blev i hög grad bönhörd. Ingen enskild författare av psalm och andlig sång har haft ett större inflytande över den kristna folkfromheten i Sverige än Lina Sandell.

Lina Sandell och hennes far skulle komma att göra ett flertal resor tillsammans. Det blev i första hand några kortare utflykter, såsom en resa med ångbåt på Vättern till Visingsö, då Lina var 16 år gammal. Med vår tids psykologiska kunskaper och måttstockar skulle vi antagligen ha betraktat Linas förhållande till sin far som en alltför tät fadersbundenhet. Lina gick ju aldrig i skola tillsammans med jämnåriga. Fadern Jonas var hennes ende lärare. Hon blev också hans handsekreterare, eller ”handsekreter”, som det hette den gången. Det innebar säkerligen till största del att renskriva brev, intyg, kyrkoboksanteckningar m.m. En adolescens och en tonårstid, som med vår tids betraktelsesätt skulle lämna mycket övrigt att önska. Men faderns uppmuntran och stöd blev ändå ett fundament hon kom att stå på under sin fortsatta livsgärning. Han såg hennes talang och anade mer än väl vad hon skulle komma att betyda. I en tid, när i princip all yrkeskarriär inom kulturlivet var blockerad för kvinnor, eller i varje fall starkt hindrad – med undantag för teatern och operakonsten – skulle Lina Sandells liv, trots allt, komma att te sig ganska ovanligt.

Sommaren 1853, då hon var 20 år gammal, gjorde Lina Sandell sin första resa till Stockholm tillsammans med sin far. Prosten Sandell skulle närvara vid ett större prästmöte, och en resa av detta slag innebar vid den här tiden en tilldragelse av ett slag som vi idag har svårt att föreställa oss. Lina skildrar hela resan mycket utförligt och livligt i sin dagbok. Det var före järnvägens tid, så färden till Stockholm gick med ångbåt från Jönköping, över Vättern och sedan via Göta Kanal. Vi låter Lina Sandell själv berätta i sin dagbok:

1. Spottlied auf Napoleon I.

Und wir sitzen frohlich beisammen und wir
haben einander so lieb, und wir heitern einander das
Geheiß, ach wenn es doch immer so blieb. blieb.

”På fartyget var dessutom mycket trefligt, och alla syntes glada och förhoppningsfulla. Härunder fick jag tillfälle att se den nu för tiden mycket omtalade Borddansen, hvilket var rätt intressant. En ung doktor ställde till ett försök därmed, som lyckades förträffligt. För öfrigt lästes, converserades och spelades schack. På eftermiddagen kommo vi till Södertelge och smakade på dess vidtberömda kringlor och pepparkakor. Här kommo vi in i Mälaren, och åter tog den herrliga, skiftesrika naturen hela vår

uppmärksamhet i anspråk.”

”Borddansen” var ett fenomen inom spiritismen, som vid den här tiden nått en stor popularitet. Man utförde olika slags experiment, bl.a. ett som gick ut på att få ett bord att lyfta från golvet genom att ett flertal personer endast lätt berörde bordet med handflatan, allt under stor koncentration. Detta måste ha gjort ett något förvirrande intryck på den unga Lina.

Besöket i Stockholm var överväldigande för den 20-åriga kyrkoherdedottern. Vi har knappast något att jämföra med i vårt blaserade tidevarv, när man på några timmar förflyttar sig kors och tvärs över kontinenterna, men en resa från Jönköping till Stockholm vid denna tid var utan tvivel en avsevärt större händelse än i våra dagar. Och Lina Sandells ivriga reseberättelse bekräftar detta fullt ut. Hennes reseskildring är mycket detaljerad, och resan inkluderade även ett besök i Uppsala hos Peter Fjellstedt. Stockholmsbesökets avslutning blev också något av en höjdpunkt, då Lina, hennes far och andra i sällskapet satt i gröngräset på Djurgården och fick se hur kung Oscar (d.v.s. Oscar I) och hans son prins August ”promenerade i vagn”, som hon uttrycker det. Lina Sandell skriver:

”Den milde konungen hälsade så vänligt åt alla håll. Sedan ännu åtskilliga saker hunnit expedieras och alla affairer voro gjorda, och vi voro komna ombord, sutto vi och språkade, till dess fartyget gick kl. 2. Det var en obeskrifligt skön midsommarnatt eller midsommardröm. Månen sken så klar öfver det härliga Riddarhustornet, och snart sågo vi, huru det åter började ljusna bortom Skinnarviksbergen.”

Några ytterligare år förflöt i stillhet i den Fröderydska prästgården, år då Linas dagboksanteckningar är ganska knapphändiga. Ende sonen i syskonskaran hade blivit präst och tillträtt som prosten Sandells adjunkt. Vad vi vet är att Lina drabbades av återkommande sjukdomsperioder, och livet i sjukdomens skugga satte sin prägel på Linas dikter. Under rubriken ”På sjuksängen” skriver hon dessa verser:

*Jesus, du är lifvet
Och åt dig jag gifvit
Mig med kropp och själ!
Jesus, du allena
Kan mitt hjärta rena
Och förvara väl!*

*På ditt trogna hjärta
Lägger jag min smärta
Jesus, lindra den!
Om det dig behagar
Sluta mina dagar
Tag min själ igen!*

*Hjälpare i nöden,
Frälsare i döden,
Hos mig städse blif!
Dig jag vill åkalla
I din hand blott falla,
Ty du är mitt lif!*

Lina Sandell, skulptur av Axel Wallenberg vid Lina Sandell-museet i Fröderyd

Den första av två stora katastrofer i Lina Sandells liv närmade sig. Det var högsommar 1858, och prosten Sandell hade tackat ja till en inbjudan att besöka vännen och kollegan domprosten Per Wieselgren i Göteborg under en tid. Naturligtvis skulle dottern och ”handsekreteraren” Lina följa med. Färden skulle gå med båt från Jönköping via Göta kanal, och vi låter Lina Sandell i sin dagbok skildra det tragiska händelseförloppet:

”Vi gingo på aftonen ombord i Jönköping å ångfartyget Linéa för att resa till Göteborg. Då vi kommit ned i hytten läste far den 77:de psalmen: ’Din väg var i hafvet och din stig i stora vatten och man fann icke dina fotspår...’ Då jag uttryckte min förundran till far däröfver, att vi efter en så skön dag skulle läsa en sådan psalm, svarade han: ’Det kan om morgonen annorlunda vara än det om aftonen synes.’ På morgonen gick far upp på halfdäck för att njuta af den sköna utsikten. Just som jag kom upp, och han gick för att möta mig, krängde fartyget öfver och far föll baklänges öfver bord. - - Min gamle, älskade fader hade genom Vätterns böljor gått hem till sin Frälsare.”

Ångfartygets maskin stoppades omedelbart, och under en halvtimme gjordes försök att återfinna den drunknade, men allt var förgäves. Några dagar senare påträffades prostens Sandells döda kropp av några fiskare i närheten av Motala och återfördes till Fröderyd, där begravning ägde rum.

Ett trauma av detta slag hade ju kunnat beröva Lina Sandell både hennes tro och hennes skaparkraft. Men hon gav sig nu likt Bibelns Jakob in i en brottningskamp med Gud, en kamp ur vilken hon skulle gå ut stärkt i både sin tro och sin självtillit. En rad sånger och dikter flyter ur hennes hand under denna prövningens tid, bl.a. denna:

*Ditt namn är en utgjuten salfva, som helar
Och stillar och läker min sargade själ.
Ditt namn är min starkhet, när styrka mig felar,
Ditt namn är min tillflykt i ve och i väl!*

*Ditt namn är en klippa i pröfningens timma,
Ett torn, hvilket ingen förmår att slå ner,
Ett ljus, som förskingrar den tjockaste dimma,
En källa, som lefvande vatten mig ger.*

*Ditt namn har bevisat jämväl på mitt hjärta
Den lifskraft, som ligger förborgad däri,
Och stillat min oro och lindrat min smärta
Och gjort mig från dödens förskräckelse fri!*

Lina Sandell bodde kvar i sitt barndomshem i Fröderyd så länge modern levde. Fredrika Sandell hade fått rätt att bo kvar i prästgården under ett antal år efter makens död, de lagstadgade så kallade *änkeåren*, och här skulle hon efter bara två år sluta sina dagar. Men det blev tunga två år för Lina. Fredrikas kroppsliga hälsa försämrades kraftigt, och hon blev efter hand dement. Lina, som ju själv inte var särskilt fysiskt stark, måste ständigt finnas som hjälp vid moderns sida. Den präst som kallades som vice pastor efter prostens Sandell tycks i allt ha varit sin företrädares motsats. Lina uppfattade honom som förvärdsligad, ytlig och oandlig och led därför än mer av sorgen och saknaden efter sin far. Men under stilla morgontimmar, medan Fredrika ännu sov, kunde Lina ägna sig åt att skriva dagbok, brev och – inte minst – sånger och dikter.

Lina Sandell var själv inte särskilt musikalisk och trakterade inget instrument. Hon tonsatte alltså aldrig sina sånger, utan melodierna kom från andra håll. Legenderna vill ju berätta, att hon skrev ”Tryggare kan ingen vara” i skuggan av en stor ask som än idag finns utanför flygelbyggnaden till Fröderyds gamla prästgård. Det må vara hur det vill med den saken; det var i varje fall under dessa sista år i Fröderyd som den älskade psalmen kom till, och i den ursprungliga versionen (som Lina Sandell senare skulle omarbota) löd den så här:

*Tryggare kan ingen vara
Än de Christnas lilla skara,*

*Stjerman ej på himlafestet,
Foglen ej i kända nästet.*

*Ej så trygg för onskans pilar
Moses i sin kista hvilar,
Noack ej i arken medan
Syndafloden härjar redan.*

*Herren sina trogna vårdar
Uti Zions helga gårdar.
Öfver dem han sig förbarmar,
Bär dem uppå fadersarmar.*

Och melodin – den var ursprungligen en tysk nidvisa om Napoleon, sjungen av tyska soldater på marsch! Efter att ha vandrat kring och dykt upp i ständigt nya versioner, i diverse sånghäften, skillingryck etc. och även så småningom bytt från fyra fjärdedels till tre fjärdedels takt, påträffades melodin till sist i ett häfte med tyska andliga sånger som omsider hamnade på Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens kontor i Stockholm – och användes till Lina Sandells odödliga barnpsalm!

Ännu medan Lina Sandell bodde kvar i Fröderyd publicerades ett flertal av hennes dikter och sånger i Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens tidning ”Budbäraren”. Den tungsinte, depressivt lagde sångevangelisten Oscar Ahnfelt, som själv aldrig skrev några sångtexter, tog Lina Sandells dikter till sitt hjärta och tonsatte ett flertal av dem. En av de mer berömda av Lina Sandells och Oscar Ahnfelts gemensamma sånger är förknippad med en episod, som återberättats i skilda sammanhang, men den härrör från ett senare skede i Lina Sandells liv. Ahnfelts verksamhet som kringresande sångevangelist och lekmanpredikant retade en del konservativt sinnade personer. En av dessa hade vänt sig till kungen, Carl XV, och sagt att Ahnfelts verksamhet borde förbjudas. Kungen svarade, att han inte kunde förbjuda Ahnfelts verksamhet förrän han själv hade hört honom. Kungen bad alltså Ahnfelt att komma upp till Slottet och sjunga för honom. Ahnfelt kände stor vanda och vände sig till Lina Sandell och bad henne dikta en sång som han kunde tonsätta och sjunga för monarken. Sagt och gjort, Lina Sandell skrev och Oscar Ahnfelt tonsatte den sång som alltså ”uruppfördes” vid en privat audiens hos kung Carl XV:

*Vem klappar så sakta i aftonens frid
På ditt hjärta?
Vem nalkas med läkdom, så ljuvlig och blid,
För själens förborgade smärta?*

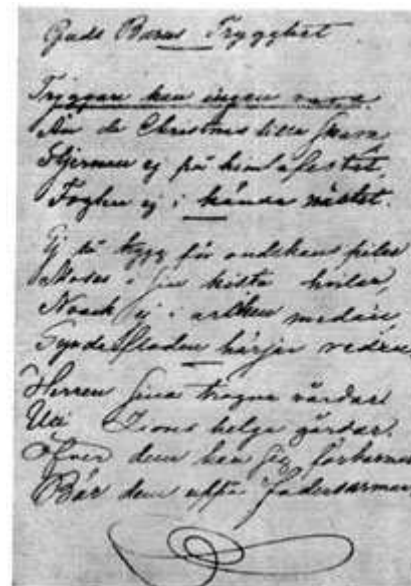
Sången omfattar sex verser, men när Ahnfelt kom fram till vers 3, såg han hur tårarna strömmade nerför kungens kinder:

*Du känner det ofta så ödsligt och kallt,
Mitt i världen;
Du känner det nästan, som fattades allt,
Trots glansen och yrande flärden.*

När Ahnfelt slutat sin sång, kunde kungen bara harkla sig, torka bort sina tårar och säga:

”Du får spela och sjunga så mycket du vill i mina båda riken.”

I oktober 1860 dog Linas mor Fredrika Sandell. I maj följande år bröt Lina Sandell upp från det gamla hemmet, efter det att boet skiftats. Hon tycks vid den här tidpunkten inte ha haft någon fast adress, utan

Tryggare kan ingen vara, Lina Sandells originalmanuskript.

kom att under en tid framöver bo växelvis hos sina syskon.

Under försommaren 1861 ägde det rum ett stort skandinaviskt kristet möte i Kristiania, senare tiders Oslo. Linas svåger, kyrkoherden Kurt Almqvist i Linneryds församling i Småland, var en av delegaterna vid detta möte, och han tog sin svägerska Lina Sandell med sig på resan. Lina skildrar mycket ingående de gudstjänster, möten, föredrag och evenemang som hon fick uppleva, men den norske grundtvigianske prästen pastor Wilhelm Andreas Wexels, som var en av mötets ledare, tycks hon ha ogillat, och om honom fäller hon en för henne ovanligt syrlig kommentar:

”Mötet öppnades med bön af den gamle pastor Wexels, som var en stor beundrare af Grundtvig och tycktes tillskrifva hans inflytande allt, i stället för att gifva Gud äran. Framställningen om tillståndet i Sverige var ej lyckad och gaf en högst ofullständig om ej skef föreställning om det andliga lifvet här.”

I september samma år kom så från Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen i Stockholm den kallelse som skulle bli avgörande för Lina Sandells fortsatta liv och gärning. Hon blev erbjuden fast tjänst på Stiftelsens expedition, där hon i första hand skulle bistå Stiftelsens sekreterare pastorn och sedermera professorn i Nya Testamentets exegetik Waldemar Rudin, men hon skulle också utföra översättningsarbeten för Stiftelsens förlag. Utgivningen av traktater, predikosamlingar och annan andlig uppbyggelselitteratur utvidgades hela tiden, och material hämtades från både tyskt och engelskt språkområde. Även de andliga sånger man lät trycka i tidningar och sånghäften var i en del fall översättningar eller bearbetningar av utländska original, inte minst engelskspråkiga. Med de gedigna språkkunskaper Lina fått genom sin fars undervisning – hon läste utan svårighet både tyska, franska och engelska – liksom genom sin litterära begåvning blev hon en ovärderlig tillgång för Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen i detta tidiga skede av dess historia. Den hade funnits i bara fem år när hon tillträdde sin tjänst där.

Efter hand fick Lina Sandell även ansvara för redigeringen av flera av Stiftelsens regelbundet utkommande tidskrifter, som t.ex. ”Brefmissionären”, ”Fridshälsningar”, ”Korsblomman” och de årliga jultidningarna. Det blev ett mångsidigt arbete som hon trivdes mycket väl med, och i brev till sina vänner kallade hon sig ibland ”Stiftelsens lilla piga”. Och, icke att förglömma, vid sidan av allt redaktionellt arbete fortsatte hon oförtrutet att skriva nya sånger och dikter med ett kristet budskap.

Som tidigare nämnts, var Lina Sandell en oerhört flitig brevskrivare. I breven möter vi personen Lina Sandell så levande, att vi nästan kan höra inom oss hennes röst med det lågmälda småländska idiomet. Men vi möter också hennes fromhet, den djupa och förtröstansfulla tro som genomsyrar hennes liv och hennes verk.

Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen var och är än idag en rörelse inom Svenska kyrkan, inte en frikyrka, som man ibland felaktigt tror. Det betyder, att den sedan första början bekännelsemässigt har stått på uttalat luthersk grund. Men rörelsens grundargestalt, Carl Olof Rosenius, hade också haft nära förbindelser med den skotska metodistkyrkan, och därigenom kom EFS att stå öppen för kontakter och impulser från den övriga reformationskristna världen.

Lina Sandell översatte otaliga betraktelser, traktater, predikningar och även sånger från engelska, och de var alla kännetecknade av ett reformert och kalvinskt synsätt snarare än ett lutherskt. Men i sin personliga tro förblev hon livet ut en mycket varmt luthersk kristen, och det var ett arv hon bar med sig från

Carl Olof Rosenius (1816-1868),
lekmannapredikant och grundare av Evangeliska
Fosterlands-Stiftelsen

barndomens Fröderyd. Luthers postilla hörde näst efter Bibeln till hennes mest regelbundna dagliga läsning. Under en vistelse hos sin syster och svåger i det småländska Hökaberg skriver hon:

”Tänk om barnskapet i minsta mån hvilade på något hos oss, på vårt usla välförhållande, om det vore ett gärningsförbund och icke ett nådeförbund. O, då vore det upphäfdt tusen gånger om dagen, äfven den dag, då jag knappt kan röra hand eller fot. Men lofvad vare Gud, alltsammans är nåd.”

Ett tvättäkta lutherskt tänkesätt! Och när hon senare, under ytterligare ett besök i sin hemtrakt i Småland, har kommit att läsa Luthers stora Galaterbrevskommentar, skriver hon:

”Jag har, sedan jag kom hit, börjat gå igenom Luthers utläggning af Galaterbrevet och finner den obeskrifligt kostlig och dyrbar. När Herren gifver, blir äfven det förr lästa ’nytt’ på ett alldeles särskildt sätt. Där framhållas så härliga sanningar, att man nästan icke kan komma undan. Jag har icke på länge läst något, som smakat mig så väl. Här är stilla och ljufligt, och jag tycker ofta det är, som om vårt forna Fröderyd flyttadt hit.”

Prinsessan Eugénie (1830-1899), Lina Sandells vän och understödjare

Lina Sandells första decennium i Evangeliska Fosterlands-Stiftelsens tjänst avbröts av och till av sjukdomsperioder. Då hon var sjuk längre tider, vistades hon i sina småländska hemtrakter. I Stockholm blev hon mycket nära vän till Carl Olof Rosenius, lekmannapredikanten i Betlehemskyrkan, och hon var en ofta sedd gäst i hans hem. En annan av Stiftelsens ledare, kyrkoherden Bernhard Wadström, fanns med i hennes närmaste umgängeskrets. Och det var i Rosenius kyrka, den gamla Betlehemskyrkan vid Östra Beridarebangatan (sedermera Sergelgatan), som hon mest regelbundet firade gudstjänst. Hon blev också nära vän till Carl XV:s syster, prinsessan Eugénie, som var en varmt troende kristen med starkt väckelsekristna sympatier och som också regelbundet hörde Rosenius predika i Betlehemskyrkan. Lina blev ofta kallad till Slottet, där hon tillsammans med prinsessan ledde privata bibelstudier och bönestunder.

I början av 1867 skriver Lina Sandell flitigt till en nära väninna och ger uttryck för en stor oro och beslutsvånda som hon just då känner. Det är märkligt att se, hur hon ”går som katten runt het gröt”, hur hon med sin verbala förmåga förmår att kringgå själva saken, men ändå i omskrivande och inlindade ordalag får väninnan att intuitivt förstå vad det hela gäller. Hon talar i breven mycket om att hon söker efter Guds vilja i en svår valsituation och att hon fruktar för att Gud skall förlora den främsta och viktigaste platsen i hennes hjärta. Bakom allt detta döljer sig alltså det enkla faktum, att det kommit in en man i hennes liv.

Så mycket mer om händelseförloppet får vi inte veta, förrän det meddelas, att hon den 8 maj i Småland, vid 35 års ålder, ingår äktenskap med affärsmannen *Oscar Berg* och med honom flyttar till Stockholm, där paret får sitt första gemensamma hem i en lägenhet på Drottninggatan.

Oscar Berg var liksom Lina djupt rotad i väckelsens fromhet, och han var också en ivrig nykterhetskämpe. I Stockholm startade han ett tryckeri men kom också att satsa en ansevärd del av sin tid och sina medel på ideell verksamhet. Han och Lina företog resor tillsammans runtom i landet, där Oscar framträdde både som nykterhetstalare och som lekmannapredikant.

Parets bröllopsresa gick till Finland, och Lina gjorde flitiga dagboksanteckningar därifrån. I Åbo närvarade de en söndag vid gudstjänsten i den då nybyggda ryska ortodoxa kyrkan vid Salutorget, men för Lina framstod det ortodoxa gudstjänstfirandet bara som främmande och förvirrande, vilket naturligtvis

förstärktes av att hon inte förstod ett ord av det gammalslaviska språket. I kyrkan bytte hon några ord med en kvinna som kunde litet svenska, men det korta samtalet resulterade tyvärr bara i, att Lina uppenbarligen missförstod den ortodoxa nattvardspraxisen och den ortodoxa fromheten överlag och oförtjänt beskrev dessa ting i mycket negativa ordalag.

Färden gick vidare inåt landet, och nu uppstod ofrånkomligen språkproblem, då ingen, vare sig kuskar eller värdshusvärdar, förstod ett ord svenska, än mindre något annat av de språk som paret Berg behärskade. Resans höjdpunkt blev i varje fall ett besök hos skalden Zachris Topelius i det österbottniska Nykarleby. Topelius var troende kristen med starka väckelsesympatier och läste bl.a. C.O. Rosenius tidskrift *Pietisten*, och han var vid denna tidpunkt som bäst sysselsatt med arbetet i den finländska psalmbokskommittén. Han skall enligt Lina bl.a. ha sagt: *"Hvad betyder formen, blott där är lif, och där lifvet saknas, hvad är väl den skönaste form?"*

Sjukdom och ohälsa följde Lina Sandell under hela hennes liv, och trots detta var hon in i det längsta oförtrutet verksam som diktare, redaktör och översättare. I ett brev skriver hon att hon känner sig "gammal och trött" – hon är vid den tidpunkten 37 år gammal!

Gamla Betlehemskyrkan i Stockholm. Fotot taget 1953, vid den sista gudstjänsten innan kyrkan revs.

1869 kom från Evangeliska Fosterlands-Stiftelsen en kallelse till paret Berg, en händelse som satte starka avtryck i Linas korrespondens. Man ville att Oscar Berg och hans hustru skulle stationeras i Stiftelsens första utländska missionsstation i Massaua i Abessinien, för att Oscar Berg, som den driftige affärsman han var, därifrån skulle inleda handelsförbindelser mellan Afrika och Europa. Kallelsen fyllde Lina med stor vända och ångest. Hon brottades återigen med djupa existentiella frågor om vad som var Guds vilja i det som skedde. Naturligtvis insåg hon, att hon med sin bräckliga hälsa aldrig skulle överleva en omplantering från Norden till Afrika – och till vad nytta skulle ett sådant offer vara?

Men frågan löstes på ett sätt som Lina förmodligen i all hemlighet bett sin Herre och Frälsare om. Stiftelsen ändrade sitt beslut och bestämde att frågan om handelsförbindelserna skulle lösas på annat sätt. Lina kände en djup lättnad, och alldeles säkert kände hon sig också bönhörd.

Sommaren 1884 var Lina på besök hos prinsessan Eugénie, i hennes villa *Fridhem* på Gotland. Fridhem var ingalunda bara ett kungligt sommarresidens, utan inte minst ett centrum för ideell och kristen filantropisk verksamhet. Huset blev på olika sätt en fristad för både andligt och materiellt nödlidande människor på Gotland, och i närheten av Fridhem anlades på prinsessans initiativ ett barnhem och ett sjukhem.

Lina Sandell och prinsessan Eugénie var ju sedan länge vänner och nära själsfränder. Men denna sommar inträffade en olyckshändelse, som ytterligare skulle invalidisera den redan så bräckliga Lina för en rätt lång tid framöver. En dag, då hon skulle bege sig ut på ett besök, snavade hon i trappan till entrén, vrickade foten, fick en fraktur i fotleden samt krossade benpipan. En skicklig kirurg i Visby tillkallades, och efter en längre tids behandling och konvalescens kunde Lina färdas åter till Stockholm. Paret Berg bodde numera i en vackert belägen lägenhet vid Skeppsbron, men Linas konvalescenstid varade ytterligare flera år, innan hon återvunnit så mycket rörlighet, att hon kunde gå utan hjälp.

Men denna händelse förbleknade i jämförelse med den katastrof som skulle inträffa ett antal år senare. I

brev anförtrodde Lina ofta sina väninnor sin stora oro över hennes och Oscars alltmer ostadiga ekonomiska situation. Hon anade, att Oscar i sin iver över olika ideella och affärsmässiga projekt hade gett sig in i transaktioner som det inte fanns full täckning för. Och oron skulle komma att besannas fullt ut. 1892 gick Oscar Bergs boktryckeri i konkurs, och han blev ställd inför rätta för att under många år allvarligt ha försummat sin bokförling. Några personer som satsat medel i Oscar Bergs projekt ansåg sig också ha blivit lurade. Men domslutet i rättegången sade endast, att Oscar Berg allvarligt hade eftersatt sin bokförling. Detta ansågs dock vid denna tid som ett allvarligt ekonomiskt brott, och Oscar Berg dömdes till några månaders fängelse.

Om det mörker, som nu sänkte sig över Linas och Oscars liv, är Lina mycket förtegen i både brev och dagboksanteckningar. Smärtan, skammen och skulden var säkerligen alldeles för outhärdliga. Linas diktning präglas under denna svåra tid helt av tanken på hur Gud är med även under de svåraste och mest smärtefyllda prövningar. Den förvissningen uttrycker hon t.ex. så här:

*Ljus och mörker skola skifta
På ditt bud ännu som förr.
Sorg och glädje skola åter
Klappa på vårt hjärtas dörr.
Men du, Herre, skall ock vara,
Hvad för oss alltjämt du var:
Ljus i mörkret, hjälp i nöden
Hopp, där intet hopp finns kvar!*

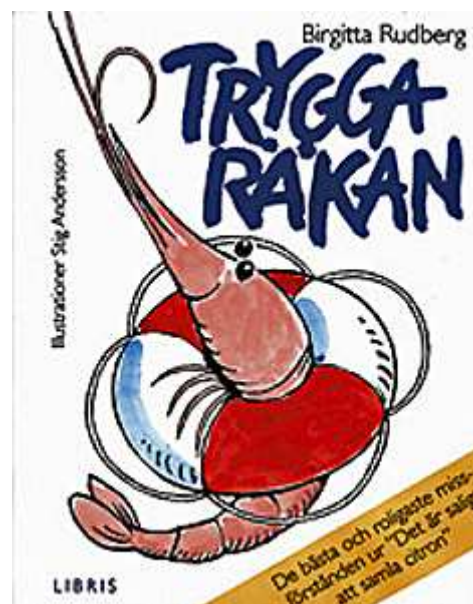
Lina Sandells sista år i livet blev, med hennes levnadstecknare Sigrid Storckenfeldts ord, ”*detta medvetna afklädande, som alltid måste kännas så motbjudande för den mänskliga naturen och därför ock följes av så mycken inre nöd och kamp*”.

Hennes kroppsliga krafter avtog, men så småningom drabbades hon även av demens. Lina Sandell, som så levande satt ord på glädjen över Guds oändliga nåd, i över två tusen dikter och sånger, kunde till sist inte sätta ord på de mest vardagliga och näraliggande tingen.

Slutet kom stilla och lugnt tidigt på morgonen den 27 juli 1903. Begravningen förrättades den 31 juli av vännen kyrkoherden Bernhard Wadström i Solna kyrka. Hundratals sörjande hade mött upp; de allra flesta rymdes inte i kyrkan utan fick stanna utanför.

Det är knappast möjligt att göra en rättvis uppskattning av den betydelse Lina Sandells diktargärning haft, inte bara för uttalat troende kristna, utan även för det stora flertalet människor och generationer av människor i vårt gradvis sekulariserade land. Den utan jämförelse mest populära psalmen vid dop, ”Tryggare kan ingen vara”, såväl som den likaledes allra mest populära psalmen vid begravingar, ”Blott en dag, ett ögonblick i sänder”, är båda av hennes hand. Det är psalmer som hundratusentals människor än idag kan sjunga i stort sett utantill, många gånger utan att ens veta namnet på den som skrivit dem. Och det är väl en händelse som ser ut som en tanke, att de båda psalmerna, såsom en jordevandringens sjungna inramning, står direkt efter varandra i Svenska kyrkans nuvarande psalmbok, ps. 248 resp. 249.

Var vi än står i förhållande till den trons och fromhetens värld som var hennes, hör Lina Sandells livsverk ofrånkomligen till det kulturarv vi alla delar.

Thomas Notini

Inline [article](#) positioning by [Inline Module](#).

[< Föregående](#)

[Nästa >](#)